

„Propagáljátok az új művészetet”

Egy művészeti múzeum gyűjteményi kiállítása: Kassák!, Kassák Múzeum

– esszé –

„Ahogy lenni szokott, mire elismerték, már nem értették. Mint minden forradalmárt, Kassákot is beleszorították a korszak satujába, amelynek ellensége volt. (...) Ez az életmű a mai koravén Magyarországon bántóan korszerűtlen, mert keserűen ifjú, mert világkezdeti és nem világvégi, mert nem reménytelen, nem polgári, és mert darabosan, gorombán igaz.”¹

Kassák Lajos, a történeti avantgárd iránymutató alakja volt, festő, szerkesztő, aktivista. Képzőművészeti tevékenységét a(z akkor még) Kassák Lajos Emlékmúzeumon keresztül első igazgatója, Csaplár Ferenc kanonizálta. Részben működésének eredménye, hogy a kortárs művészetben mára sokak példaképe lett, és képzőművészeti tevékenysége programadó.²

„Míg Kassák időszerűsége Magyarországon jobbra képzőművészeti-festészeti – lásd egyes ipartervesek konstruktivista vonzalmát-, addig a Délvidéken elsősorban az avantgárd költő és szerkesztő személyében fejt ki gyümölcsöző hatást újvidéki alkotói szerveződésekre, mindenek előtt az Új Symposion fiataljainak szellemi holdudvarára, a halálát követő időszakban.”

A múzeum, a gyűjtemény, a kiállítás keretezi az életművet. Kassák esetében ez például az életében el nem fogadott művész kanonizációját jelenti, életében egyetlen önálló, budapesti kiállítása volt: *„1967-ben, halála előtt, a Fényes Adolf Teremben megrendezte első gyűjteményes kiállítását, amely az ún. túrt kategóriába került, a költségeket így fizetnie kellett volna, de ezt végül elengedték.”³*

A múzeum missziójában is olvasható az a Daniel Buren -féle felosztás⁴, mely a múzeum funkcióját elemzi: *„Feladata Kassák Lajos (1887 – 1967, író, szerkesztő, képzőművész) tárgyi és szellemi*

1 Tamás Gáspár Miklós szubjektíven Kassákról. <http://magyarnarancs.hu/snoblesse/tgm-kassakrol-83811> 2010.10.27.

2 Szombathy Bálint: Kassák aktivizmusa és a délvidéki modernisták, <http://kepiras.com/2013/04/kassak-aktivizmusa-es-a-delvideki-modernistak/> 2013.10.27.

3 Kassák Lajos <http://artportal.hu/lexikon/muveszek/kassak-lajos-120>

4 Daniel Buren: A múzeum funkciója, In.: A gyakorlatról a diszkurzusig, Kortárs művészetelméleti szöveggyűjtemény, KET, 2012, p.360.

hagyatékának őrzése, tudományos igényű feldolgozása és élményszerű bemutatása.”⁵ A múzeum – gyűjtésen, megőrzésen, feldolgozáson, bemutatáson túl – „menedéket” biztosít a műveknek. Ami múzeumba, gyűjteménybe kerül, kanonizálódik, és bemutatásán keresztül népszerűsítődik.

A múzeumot Csaplár Ferenc után András Gábor, majd Sasvári Edit vette át. Az új állandó kiállítás 2011-ben nyílt meg, azóta három díjjal jutalmazták.

„Sasvári Edit művészettörténész, a Kassák Múzeum vezetője kapta idén márciusban a [MúzeumCafé Díjat](#), a Szépművészeti Múzeum által alapított lap, a MúzeumCafé elismerését. Az indoklás szerint »az intézmény nemzetközi mércével mérve is látványos tartalmi és formai megújításáért«. A nemzetközi elismerések sem maradtak el, a múzeum [Lepsényi Imre](#) alkotta új arculatát 2012-ben [Good Design](#)-díjjal ismerték el, s a Kassák megkapta a [red dot 2012: communications design](#) díját is.”⁶

A minimalista, konceptuális arculat Lepsényi Imre munkája, Kassák szellemiségét követi. Egy-egy képarchitektúra nagy méretben jelenik meg a falakon, és a konstruktivista tipográfia ihlette piros, fekete tárlók/vitrinek/kiállítótéri bútorzat is a forradalmi aktivizmus dizájnról lefordított változatát idézik.

A kiállítási display a folyóiratok mentén tagolódik. Az archívumi koncepció Kassák folyóirat-szerkesztői munkásságára, társadalmi aktivizmusára fókuszál.

*„ (...) az állandó tárlat termeiben a kiállításnéző az 1915-ben alapított, antimilitarista Tett-től a Budapesten és a Bécsben megjelenő Ma című lapon át a Munka nevű újságig és a köré szerveződő munkásértelmisség-nevelő mozgalomig követheti az eseményeket. A címlapok között az 1920-as évekből való képarchitektúrákat, fotókat, a modernizmust képviselő európai folyóiratok hálózatáról készült infografikát, az író Kassák könyveiből összeállított tablót, digitális képkeretben szavaló munkáskórust és eredeti montázsokat is látni.”*⁷

A kiállítás, mint interpretációs médium a múzeumkommunikáció sokféleségét teszi lehetővé. A strukturált bemutatóban egy fekete pengefalon először Kassák életrajzát olvashatjuk, majd képek, dokumentumok mentén feliratok kalauzolják a nézőt. Az interpretáció rendszere nem tovakodó, nem túlsúlyos a művek arányához képest. Az állandó kiállításához *Kassák!* című kísérő kiadvány készült,

5 Rólunk – Múzeum <http://www.kassakmuzeum.hu/index.php?p=muzeum> 2010.10.27.

6 „Ez a kis múzeum a kreativitás szabad terepe” – interjú Sasvári Edittel, <http://artportal.hu/magazin/klasszikus/ez-a-kis-muzeum-a-kreativitas-szabad-terepe-interju-sasvari-edittel>, 2013.10.27.

7 Felkiáltójellel Kassák! Friss arculatot kapott az intézmény, http://nol.hu/lap/kult/20110426-felkialtojellel_kassak?ref=sso, 2013.10.27.

amely az egyes folyóiratok leírása mellett médiumonként, és történeti megközelítésből is vizsgálja az életművet.

„ (...) a kiállításban bemutatott tárgyak és források nem a mondanivaló illusztrációi, hanem épp elrendezésük és interpretációjuk teremti meg azt a diszkurzív és narratív rendet -a kiállítást, a displayt -, amelyben a tartalom láthatóvá és olvashatóvá válik. Ebben a rendben kiemelt szerepe van az autentikus, sűrű jelentéstartalmú forrásoknak, de az elrendezés (...) nem nélkülözi a kommentárokat sem.”⁸

Az *exhibitionary complex* a gyűjtemény egészének, a jéghegynak a csúcsa. „A modern múzeum egyik kanonizált alapelve az a kettősség, amely a nyilvánosságnak szánt gyűjtemény, valamint a kutatóknak és műértőknek szánt, zárt gyűjtemény elválasztására épül.”⁹

Milyen interpretáció szükséges egy ilyen összetett, interdiszciplináris életműhöz? Sasvári Edit esszéjében kifejti, hogy a művek egymás mellé rendelődnek, ám nem egy szinten értelmezi őket a befogadó. A festményeknél például hátralep, a dokumentációhoz közelebb hajol. A kiállításon megjelenő munkák nagy része, mint dokumentáció olvasható. A kiállítás, mint történeti, tudományos, képzőművészeti tárlat van jelen a diszkurzív térben.

„Természetesen Kassák korai absztrakt képeinek is van egy metaolvasata, amely a kortárs összefüggésekből, a húszas évek művészeti kölcsönhatásaiból értelmezhető. Ennek a kutatása azért is fontos, mert megváltoztathatná a képnek a dokumentum-anyagban betöltött szerepét. Addig a festménynek ebben a formában nincs más választása, mint hogy integrálódjon, beilleszkedjen az archívum-típusú anyagba, ahol bizonyos értelemben az archívum gondolatmenetének az illusztrációjává válik.”¹⁰

A Tett, a Ma, a Munka című lapok történeti bemutatásán túlmutat a kiállítás, Kassák képarchitektúrái, festményei is megjelennek. A képzőművészeti és történelmi/történeti kontextus hozza létre a teret, amely a tudományos és művészeti diskurzusban egyaránt helyet kap. Az archívum-típusú anyag a folyamatra koncentrálna: levelek, kiáltványok, folyóiratok, fotók,

8 Frazon Zsófia: Múzeum és kiállítás – Az újrarájzolás terei, Gondolat-PTE, 2011. :A kiállítás, mint kortárs médium, p.28.

9 L. Meijer-van Mensch – P. van Mensch: A szaktudományos felügyeletől az együttalkotásig – A gyűjtés és a múzeumi gyakorlat fejlődése a 19. és a 20. században, In.: Múzeumelmélet – A képzeletbeli múzeumtól a hálózati múzeumig, szerk. Palkó Gábor, Petőfi Irodalmi Múzeum – Ráció, 2012., p.116.

10 Helyszíni szemle – fejezetek a múzeum életéből, Ludwig Múzeum, 2012, Sasvári Edit: Szüksége van-e a (neo)avantgárdnak múzeumra?, p.144.

dokumentációk mellett jelennek meg a festmények, kollázsok. A művek nem egyesével, hanem az állandó kiállítás egészében kapnak jelentőséget.

„Kassák írói és képzőművészeti életműve mellett kevésbé ismert a mozgalmárszervezői, folyóirat-szerkesztői aktivitása. Keveset tudunk a közegről, amelyben működött, és azokról a személyekről, akikkel együtt dolgozott. Kassák személyét és tevékenységét tehát elsősorban történelmi-társadalmi kontextusban vizsgáljuk.”¹¹

Múzeumpedagógiája széleskörű, az óvodásoktól kezdve általános- és középiskolásokig minden réteget megcéloz. Kassák interdiszciplináris tevékenysége lehetőséget ad a társművészetek bevonására is, a múzeumban sok kapcsolódó programot szerveznek.¹²

De mit is jelenthet a misszióban említett „élményszerű” bemutatás egy ilyen összetett életműben? Kassák aktivista, művészetszervező, dinamikus tevékenységét nehéz statikus kiállítási formában bemutatni. Az általa képviselt „új művészet” az új médiumok, digitális eszközök bevonásával lehetséges.

Az infógrafika, a digitális képkeret, az érintőképernyős kijelző mind az interaktív múzeumkommunikáció szolgálatában áll. *„Tony Bennett hasonlóan írja le az elmozdulást a modernitás »monológyszerű« múzeumától a posztmodern »dialógusszerű« múzeuma felé.”¹³*

„Ha van bármi is, ami megkülönbözteti az »új« muzeológiát a »rég«-től, vagy egyszerűen csak a muzeológiától, akkor az annak az elgondolásnak az érdemi kibontása, hogy a múzeumi installáció diszkurzus, és a kiállítás egy megnyilatkozás e diszkurzuson belül.”¹⁴

A Zichy-kastély barokk épületében, egy white cube kiállítóteret hoztak létre. Az állandó kiállítás mellett időszakos tárlatok segítik az életmű teljesebb befogadását.

11 Díjzapor Óbudán, SASVÁRI EDIT,
http://www.magyarmuzeumok.hu/muhely/1208_dijzapor_obudan, 2013.10.27.

12 „Egy jubileumi programsorozatot is szerveztünk Kassák125 címen, amelyre a társművészetek képviselőit, elsősorban színházi produkciókat hívtunk meg.” „Ez a kis múzeum a kreativitás szabad terepe” – interjú Sasvári Edittel, <http://artportal.hu/magazin/klaszikus/ez-a-kis-muzeum-a-kreativitas-szabad-terepe-interju-sasvari-edittel> 2013.10.27.

13 R. Mason: Múzeumok, galériák, kulturális örökség – A jelentésalkotás és a kommunikáció szinterei, In.: Múzeumelmélet – A képzeletbeli múzeumtól a hálózati múzeumig, szerk. Palkó Gábor, Petőfi Irodalmi Múzeum – Ráció, 2012., p.130.

14 Mieke Bal: A beszélő múzeum, In.: A gyakorlattól a diszkurzusig, Kortárs művészetelméleti szöveggyűjtemény, KET, 2012, p.87.

„A fogyasztók pedig – látogatókként – maguk is előállítói a jelentéseknek, mivel aktívan részt vesznek a folyamatban. A jelentésalkotás mint ciklikus folyamat nem semleges vagy objektív, hanem a kulturális politika közegébe van ágyazva, és hatalmában áll meghatározni, legitimálni, kikényszeríteni, megtárgyalni, követelni vagy ellenezni bizonyos jelentéseket.”¹⁵

Ilyen értelemben a *Kassák!* kiállítás látogatóbarát, élményközpontú, és befogadó-centrikus, „propagálja az új művészetet”. A díjazások kapcsán nagy sajtóvisszhangot kapott, így valószínűleg látogatottsága is nő ebben az időszakban.

Azonban fel kell tenni a kérdést, hogyan bemutatható Kassák aktivizmusa? Akár a Munkás-körben, mint szervező, mozgalmár, akár művészetének progressziója, úttörő jelentősége, avantgardizmusa? *„A múzeumi kontextusok sohasem önmagukba zártak, a kiállítási struktúrák, indexek mindig összefüggésben állnak a falon túl létező aktuális korszellemmel, annak a térnek a logikájával, amelybe a múzeum folyamatosan át-átkerül.”¹⁶*

Jelen kultúrpolitikai helyzetben Kassák aktualitása vitathatatlan. Kérdés, hogy a múzeumnak sikerül-e még inkább bevonni az életművet a kortárs diskurzusba; szubverzív dizájn, tipográfiák spektakuláris bemutatásán túlmutathat-e egy múzeumi kiállítás?

„És mégis, nem könnyű azt a vissza-visszatérő vágyat elhessegetni, hogy az avantgárd művészeti gyakorlatokat a progresszív mozgalmakkal kapcsoljuk össze – lévén ez mind a modern művészet, mind a baloldal közös történelmi célja. Még az aktivista művészet örökségét is félresöprik vagy újraírják, történelmi szerepét a művészetipar finomkodó „intézménykritikájává” tompítják.”¹⁷

A múzeum kiállítását nézve felmerül, hogy a múzeum állandó, vagy egy-egy időszakos tárlatán keresztül a *kritikai művészeti gyakorlatok miként képesek a társadalmi valóságot alakítani*¹⁸, a radikális művészeti gyakorlatok kanonizálásával, magas művészetként értelmezésével megmarad-e az a társadalomformáló potenciál, ami ezeket a munkákat/ ezt az életművet jellemzi?

15 Jordan-Weedont idézi: R. Mason: Múzeumok, galériák, kulturális örökség – A jelentésalkotás és a kommunikáció színterei, In.: Múzeumelmélet – A képzeletbeli múzeumtól a hálózati múzeumig, szerk. Palkó Gábor, Petőfi Irodalmi Múzeum – Ráció, 2012., p.146.

16 Helyszíni szemle – fejezetek a múzeum életéből, Ludwig Múzeum, 2012, György Péter: Univerzalizmus, kritikai historizmus – A múzeumi paradigma metamorfózisa, p.100.

17 A gyakorlatlótól a diszkurzusig, Kortárs művészetelméleti szöveggyűjtemény, KET, 2012, Gregory Sholette: Hírek Seholországból: Aktivista művészet és ami utána van. p.141-142.

18 Eröss Nikolett megnyitó beszéde, http://www.kassakmuzeum.hu/index.php?p=design_tett_megnyito 2013.10.27.